

Górny Wojciech: Podmioty uprawnione do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego – analiza art. 63 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r.

Uniwersytet Wrocławski

Podstawa prawna instytucji europejskiego poświadczenia spadkowego

Wynikiem ponad siedmioletniej debaty nad kształtem aktu prawnego regulującego współpracę w zakresie prawa spadkowego, którą rozpoczęło ogłoszenie Zielonej Księgi o dziedziczeniu i testamentach (1 III 2005²⁰) było przyjęcie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4 VII 2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego²¹.

Wskazany akt prawny, mimo wejścia w życie, w dużej mierze nie znajduje jeszcze zastosowania – w myśl art. 83 ust. 1 rozporządzenia, jego przepisy będą stosowane do dziedziczenia po osobach zmarłych w dniu lub po dniu 17 VIII 2015.

Przepisy rozporządzenia będą stosowane we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej, jednak poza Wielką Brytanią i Irlandią (na podstawie art. 1 i 2 Protokołu nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej i do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej) oraz Danią (zgodnie z art. 1 i 2 nr 22 Protokołu w sprawie stanowiska Danii²²), które to państwa nie związały się postanowieniami²².

Rozdział VI rozporządzenia reguluje instytucję europejskiego poświadczenia spadkowego (EPS). Uregulowano w nim kwestie dotyczące: 1) podmiotów uprawnionych do wnioskowania, 2) organów wydających poświadczenie, 3) procedury wydawania, 4) skutków jakie wywiera, 5) uzyskiwania odpisów, 6) rektyfikacji poświadczenia, a także 7) procedury odwołania, 8) zawieszenia skutków poświadczenia.

²⁰ *Zielona Księga. Prawo spadkowe i testamenty*, EUR-Lex nr 52005DC0065, 2005, s. 9.

²¹ Dz. Urz. UE L 201 z 27 VII 2012, str. 107—134, dalej w tekście nazywane „rozporządzeniem”.

²² Zob. odpowiednio uwagi nr 82 i 83 do preambuły rozporządzenia.

Przedmiotem szczegółowych rozważań będzie pierwsze z wymienionych zagadnień, regulowane w art. 63 ust. 1 rozporządzenia. Szczegółową analizę poprzedzi jednak wskazanie ogólnych założeń konstrukcji instytucji europejskiego poświadczenia spadkowego.

Europejskie poświadczenie spadkowe – ogólne założenia

Kształt opisywanej instytucji w dużej mierze odpowiada krajowym regulacjom państw członkowskich dotyczącym narzędzi udowadniania praw do spadku (w polskim porządku prawnym są to: stwierdzenie nabycia spadku oraz akt poświadczenia dziedziczenia²³). Możliwość szybkiego rozpatrywania spraw spadkowych, często bez konieczności wszczynania procesu, wywieranie skutków dowodowych, tworzenie domniemania prawdziwości danych - to niektóre cechy, która zaważyły o forsowaniu wprowadzenia jednolitej instytucji poświadczania praw do spadku na poziomie europejskim²⁴. EPS posiada również cechy specyficzne, wynikające z jego transgranicznego charakteru, których omówienie zdaje się być konieczne.

Opisywana instytucja, zgodnie z art. 62 ust. 1 rozporządzenia, służyć ma przede wszystkim wykorzystaniu w innym państwie członkowskim niż państwo wydania. Kompetencję do wydawania EPS będą miały organy właściwe ze względu na normy jurysdykcyjne wprowadzane rozporządzeniem²⁵, zaś zgodnie z założeniem twórców omawianego aktu prawnego będą to zazwyczaj organy państwa, którego prawo będzie właściwe w danej sprawie spadkowej²⁶. Poświadczenie będzie więc zwykle wydawane w państwie, z którym spadkodawca był najbliższej związany, najbardziej jednak przydatne będzie w innych państwach. Wskazuje to na podstawową cechę tego instrumentu prawnego - jego przeznaczenie do wykorzystania przede wszystkim w sprawach o charakterze transgranicznym.

²³ Obie instytucje regulowane są przepisami Kodeksu cywilnego (art. 1025 i nast.) oraz Kodeksu postępowania cywilnego (art. 669 i nast.). Dodatkowo, akt poświadczenia dziedziczenia jest normowany w art. 95a-95p Ustawy z dnia 14 II 1991 - Prawo o notariacie (Dz.U. z 2008 r., Nr 189, poz. 1158 ze zm.).

²⁴ Dokument Roboczy Komisji Prawnej Parlamentu Europejskiego z dnia 22 II.2011, *Kontekst wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych i dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie utworzenia europejskiego certyfikatu spadkowego* (COM(2009)0154 – 2009/0157(COD)), dostępny w Internecie [8.02.2015 r.]:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dt/858/858157/858157pl.pdf

²⁵ Art. 4-11 rozporządzenia.

²⁶ E-M. Bajons, *Zur Interdependenz von IPR und IZVR bei der Schaffung eines europäischen Justizraums für grenzüberschreitende Nachlassangelegenheiten*, Konferencja „Les Successions Internationales dans l’UE Perspectives pour une Harmonisation”, Bruksela 2004, s. 468, dostępny w Internecie [13.02.2015 r.]: www.successions.org.

Europejskie poświadczenie spadkowe, zgodnie z art. 62 ust. 2 rozporządzenia, zostało ukształtowane jako nieobowiązkowe. Oznacza to, że w dalszym ciągu możliwe będzie wykorzystanie dotychczasowych środków w celu dochodzenia praw do spadku w kilku państwach – przez uzyskanie w krajowej procedurze dokumentu poświadczającego prawa spadkowe, a następnie uznanie bądź wykonanie wydanego orzeczenia w innych krajach²⁷. Nieobligatoryjność stosowania poświadczenia wynika pośrednio z jednej z kluczowych zasad europejskiego porządku prawnego, czyli zasady pomocniczości²⁸.

Ponadto, w myśl art. 62 ust. 3 rozporządzenia, EPS nie zastąpi krajowych form potwierdzania praw do spadku. Wiąże się to ze wskazaną powyżej możliwością wykorzystania dokumentów krajowych zagranicą, ale także z tym, że nie jest konieczne stosowanie opisywanego instrumentu prawa europejskiego, jeśli wystarczające jest wykorzystanie dokumentu wydanego zgodnie z wewnętrzną procedurą (np. gdy sprawa nie jest transgraniczna). Wskazany art. 62 ust. 2, w zdaniu drugim statuuje ponadto rozszerzoną skuteczność EPS, które znajdzie zastosowanie nie tylko w państwie wykorzystania, ale także w każdym innym państwie (w tym państwie wydania)²⁹.

Legitymacja do wnioskowania o wydanie EPS

Podmiot ubiegający się o uzyskanie europejskiego poświadczenia spadkowego, musi spełnić pewne przesłanki, aby wskazany dokument otrzymać, które to przesłanki można uszeregować według kryteriów: podmiotowego, przedmiotowego i formalnego.

Warunkiem koniecznym do ubiegania się o wydanie EPS jest znajdowanie się w kręgu podmiotów wskazanym w art. 63 ust. 1 rozporządzenia. Zgodnie z treścią tego artykułu:

„poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku oraz wykonawców testamentów lub zarządców spadku”.

Ze względu na konstrukcję przepisu, zwłaszcza w porównaniu z art. 63 ust. 2, należy przyjąć, że przytoczony katalog ma charakter zamknięty. Nomenklatura użyta w cytowanym przepisie ma charakter bez wątpienia ogólny, a przez to niejednoznaczny, co też głównie będzie przedmiotem rozważań.

²⁷ J. Pisuliński., *Europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013, s. 620.

²⁸ Zasada pomocniczości została wprost wyrażona w art. 5 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz. Urz UE C 326/2012., s.13).

²⁹ J. Piluliński, jw., s. 620.

Przesłanki przedmiotowe, jakie musi spełnić podmiot występujący o wydanie EPS, są regulowane w art. 63 ust. 2 rozporządzenia. Wskazany w przepisie katalog praw, jakie podmiot zamierza wykazać za pomocą opisywanej instytucji prawa unijnego, ma charakter otwarty (wskazuje na to zwrot „w szczególności”) oraz rozłączny (poświadczenie może wykazywać jedno lub kilka z wymienionych uprawnień). Zgodnie z artykułem 63 ust. 2 europejskie poświadczenie spadkowe może być wykorzystane w celu wykazania:

„a) statusu lub praw każdego spadkobiercy lub, w zależności od przypadku, każdego zapisobiercy wymienionego w poświadczeniu i ich udziałów w spadku;

b) przyznania spadkobiercy(-om) lub, w zależności od przypadku, zapisobiercy(-om) wymienionemu(-ym) w poświadczeniu konkretnego składnika majątku lub konkretnych składników majątku stanowiących część spadku;

c) uprawnień osoby wymienionej w poświadczeniu do wykonania testamentu lub do zarządzania spadkiem.”

Formalną przesłanką uzyskania europejskiego poświadczenia spadkowego jest złożenie wniosku do organu uprawnionego do wydania dokumentu.. Art. 65 ust. 1 rozporządzenia, regulując katalog osób legitymowanych do wnioskowania o wydanie EPS odsyła do, omawianego powyżej, art. 63 ust. 1. Jednocześnie wskazano w przepisie art. 65 ust. 1, że do uzyskania opisywanego dokumentu wystarczy wniosek tylko jednego z podmiotów – nie ma więc konieczności zgodnego i wspólnego wnioskowania przez uczestników konkretnej sprawy spadkowej zainteresowanych wydaniem EPS³⁰. Wniosek powinien być złożony na specjalnym formularzu, zgodnie z art. 65 ust. 2³¹, który to formularz osoba ubiegająca się o wydanie poświadczenia powinna uzupełnić zgodnie z posiadaną wiedzą i w takim zakresie, w jakim podawane informacje są niezbędne do poświadczenia okoliczności, o których poświadczenie wnioskujący się ubiega³².

Należy stwierdzić, że przesłanki przedmiotowa (ze względu na swój otwarty charakter) oraz formalna (ze względu na wysoki stopień szczegółowości regulacji: art. 65 rozporządzenia oraz Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 1329/2014, z dnia 9 XII 2014) nie wzbudzają zasadniczych wątpliwości interpretacyjnych. Wyjaśnienia natomiast

³⁰ Wniosek taki wypływa ze sformułowania art. 65 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego wystarczy, aby wniosek był złożony „przez którąkolwiek z osób, o których mowa w art. 63 ust. 1”.

³¹ Wzór formularza został przedstawiony w Rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) nr 1329/2014, z dnia 9 XII 2014, ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego.

³² Zob. art. 65 ust. 3 rozporządzenia.

wymagają z pewnością terminy użyte w art. 63 ust. 1, a dotyczące podmiotów mogących się ubiegać o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego: wątpliwości może budzić zwłaszcza rozumienie terminów użytych przez europejskiego ustawodawcę w regulacjach krajowych poszczególnych państw członkowskich, a także zakres definicyjny pojęć wskazanych w rozporządzeniu. Każde z określeń: spadkobiercy, zapisobiercy mającego bezpośrednie prawo do spadku, wykonawcy testamentu oraz zarządcy masy spadkowej, zostanie poniżej omówione. Odbędzie się to głównie poprzez analizę rozumienia poszczególnych sformułowań w prawie polskim, za materiał porównawczy posłużą jednak ponadto odpowiednie regulacje prawa innych państw członkowskich Unii Europejskiej.

Podmioty uprawnione do wniosku o wydanie EPS

I. Spadkobierca

Mogłoby się wydawać, że pojęcie to jest powszechnie jednolicie rozumiane, bez względu na kontekst wewnętrznego porządku prawnego każdego z państw Unii Europejskiej – jest to bowiem jedno z najbardziej podstawowych pojęć prawa spadkowego. W większości systemów prawnych „spadkobiercą” można nazwać osobę, która „z chwilą śmierci spadkodawcy, z mocy prawa, nabywa ogół jego praw i obowiązków majątkowych”³³ – jest to jednak rozumienie dalece uproszczone i z pewnością niewystarczające, aby w zadowalający sposób określić, jaki krąg podmiotów będzie uprawniony do ubiegania się o wydanie EPS w konkretnym państwie członkowskim.

Problematycznym zagadnieniem w kontekście definicji spadkobiercy jest status osób uprawnionych do rezerwy obowiązkowej w krajach, w których taki system gwarancji ochrony praw osób najbliższych spadkodawcy obowiązuje³⁴. Przeciwnie do uprawnionych z tytułu zachowku, podmioty, którym przysługuje rezerwa są zrównani pod względem praw i obowiązków z spadkobiercami testamentowymi (są też dlatego nazywani „spadkobiercami koniecznymi”³⁵). Przenosząc to założenie na grunt stosowania omawianego rozporządzenia - w przypadku gdyby w danej transgranicznej sprawie spadkowej właściwe byłoby prawo państwa systemu rezerwy (np. prawo francuskie), zasadny mógłby wydawać się pogląd, w

³³ L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, *Prawo spadkowe. Poradnik*, Kraków 2002, s. 22.

³⁴ Są to m.in. Francja, Litwa, Portugalia – informacje na podstawie źródła internetowego [13.02.2015 r.]: <http://www.successions-europe.eu/>.

³⁵ A. Kidyba, *Komentarz do art. 991 Kodeksu cywilnego* [w:] tegoż (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, wyd. III*, LEX nr 8518, 2011, pkt 2.

świetle którego o wydanie EPS mogliby się ubiegać zarówno spadkobiercy wskazani przez testatora, jak i uprawnieni z tytułu rezerwy obowiązkowej.

Zdaje się jednak, że powyższą interpretację należy uznać za błędną co najmniej z dwóch względów. Po pierwsze, z uwagi na treść uwagi nr 47 zawartej w preambule rozporządzenia, w której wyjaśnione zostało pojęcie „beneficjenta spadku” - w rozumieniu europejskiego ustawodawcy za beneficjenta należy mianowicie uznać: spadkobiercę, zapisobiercę oraz osobę uprawnioną do udziału obowiązkowego – ostatni termin dotyczy zaś osób chronionych takimi instytucjami prawnymi jak zachówek czy rezerwa³⁶. Jak więc widać, pojęcia „spadkobierca” i „osoba uprawniona z tytułu udziału obowiązkowego” (a więc także „uprawnionego z tytułu rezerwy”) są w rozporządzeniu traktowane rozłącznie. Należy więc wysunąć wniosek, że osób, którym przysługuje na podstawie przepisów prawa krajowego rezerwa, będą dotyczyły tylko te przepisy rozporządzenia, które wprost mówią o „udziale obowiązkowym”. Z tym wiąże się drugi argument przemawiający przeciwko rozszerzającej wykładni pojęcia „spadkobierca” – art. 63 ust. 1 rozporządzenia nie wymienia w kręgu osób uprawnionych do udziału obowiązkowego jako mogących ubiegać się o wydanie EPS (mimo, że jak wskazano powyżej, podmioty te są uznawane za „beneficjentów spadku”) – wskazuje to więc wyraźnie na fakt, że wolą twórców omawianego aktu prawnego było wyłączenie osób najbliższych spadkodawcy, którym przysługują specyficzne uprawnienia gwarancyjne (zachówek, rezerwa) z kręgu potencjalnych wnioskodawców o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego.

Kwestią wątpliwą jest również przyznanie możliwości ubiegania się o wydanie EPS podmiotowi publicznemu, takiemu jak np. Skarb Państwa czy gmina. W niektórych porządkach prawnych państw członkowskich, wyżej wskazanym podmiotom przyznaje się status spadkobiercy ustawowego, w sytuacjach gdy do dziedziczenia nie dochodzą inni spadkobiercy wskazani przez ustawę (nie żyją bądź są traktowani tak, jakby nie dożyli otwarcia spadku)³⁷. W literaturze pojawiają się głosy, że jeśli rozporządzenie nie wyklucza wprost wnioskowania przez Skarb Państwa lub gminę o wydanie EPS (tak jak uczyniono to np. w art. 95e § 2 pkt 3 Prawa o notariacie, dotyczący aktu poświadczenia dziedziczenia), to możliwość taką należy dopuścić³⁸. Przeciwno temu stanowisku przemawiałby jednak fakt, że

³⁶ A. Wysocka-Bar, *Prawo właściwe dla dziedziczenia według unijnego rozporządzenia dotyczącego spraw spadkowych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” nr 4/2012, str. 928.

³⁷ Taka regulacja występuje m.in. w prawie polskim – zob. art. 935 k.c., ale także m.in. w prawie niemieckim – zob. §1936 BGB.

³⁸ J. Pisuliński, jw., s. 621.

nie wszystkie państwa członkowskie przyznają podmiotom publicznym status spadkobiercy – w niektórych porządkach prawnych, w razie braku spadkobierców ustawowych zachodzi tzw. sytuacja spadku bezdziedzicznego, w której majątek spadkowy przejmuje również Skarb Państwa (lub inny podmiot w jego imieniu), który działa jednak nie jak spadkobierca, lecz *iure imperii*³⁹, co z kolei nie kwalifikowałoby podmiotów publicznych do kręgu uprawnionych w myśl art. 63 ust. 1 rozporządzenia.

Zdaje się, że pożytecznym byłoby, aby możliwość uzyskiwania EPS miały także podmioty publiczne, zwłaszcza mniejsze jednostki (jak gminy) – głównie ze względu na ekonomikę przeprowadzenia transgranicznego postępowania spadkowego, jaką to poświadczenie zapewnia – sytuacja bowiem takiej niewielkiej jednostki realnie może niewiele się różnić od położenia spadkobiercy-osoby fizycznej. Z uwagi jednak na złożoność tego zagadnienia, a także na szczególną regulację art. 33 rozporządzenia⁴⁰ dotyczącą spadku bezdziedzicznego, której omówienie wykracza poza ramy niniejszych rozważań – kwestia przyznania podmiotom publicznym uprawnienia do ubiegania się o wydanie EPS nie może być jednoznacznie rozstrzygnięta.

II. Zapisobierca mający bezpośrednie prawo do spadku

Pojęcie „zapisobierca mający bezpośrednie prawo do spadku” jest kolejnym pojęciem, które budzi wątpliwości w odniesieniu do krajowych porządków prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej.

Polskie prawo spadkowe (ale także wiele innych: m.in. prawo włoskie, francuskie czy hiszpańskie⁴¹) wyróżnia dwa rodzaje zapisu: zwykły oraz windykacyjny⁴². Pierwszy z nich polega na zobowiązaniu spadkobiercy ustawowego lub testamentowego do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz oznaczonej osoby (czyli zapisobiercy)⁴³. Zapis windykacyjny jest natomiast rozporządzeniem dokonywanym w testamencie notarialnym, na mocy którego określony podmiot nabywa przedmiot zapisu (o cechach ściśle określonych w przepisach) z chwilą otwarcia spadku⁴⁴.

³⁹ M. Pazdan [w:] tegoż (red.), *Prawo Prywatne Międzynarodowe, System Prawa Prywatnego, t. 20A*, Warszawa 2014, s. 306.

⁴⁰ Zob. m.in. Anna Wysocka-Bar, jw., s. 927 i nast.

⁴¹ A. M. Fiedorowicz, *Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe – wybrane zagadnienia*, „Edukacja Prawnicza” nr 151/2015, s. 1.

⁴² Odpowiednio art. 968 i nast. oraz 981(1) i nast. k.c.

⁴³ A. Kidyba, *Komentarz do art. 968 Kodeksu cywilnego* [w:] tegoż (red.), *Kodeks cywilny... jw.*, pkt 1.

⁴⁴ L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, jw., Warszawa 2012, s. 53.

Podstawową różnicą pomiędzy wskazanymi instytucjami prawnymi jest więc charakter uprawnienia, jakie uzyskuje zapisobierca wskutek ustanowienia wobec niego zapisu w określonej formie. Zapisobierca zwykły jest połączony z obciążonym zapisem jedynie stosunkiem prawnym o charakterze zobowiązaniowym – ma więc on roszczenie o spełnienie świadczenia, które wynika z zapisu⁴⁵. Zapisobierca windykacyjny zaś, jak to wskazano powyżej, nabywa przedmiot zapisu tzn. przechodzi na niego własność rzeczy, której zapis dotyczy.

Rozróżnienie między roszczeniem a prawem własności, jako uprawnieniami odpowiednio z zapisu zwykłego i windykacyjnego, odnieść można do wyróżnianej w doktrynie typologii praw podmiotowych, według której dzielą się one na prawa podmiotowe bezpośrednie (oznaczające możliwość podejmowania wszelkich działań w celu korzystania z prawa), roszczenia (oznaczające możliwość żądania konkretnego działania od oznaczonej osoby) i prawa podmiotowe kształtujące (oznaczające możliwość jednostronnego ukształtowania przez uprawnionego stosunku prawnego)⁴⁶. Prawo wypływające z zapisu windykacyjnego w tej klasyfikacji mieściłoby się w kategorii praw bezpośrednich, natomiast prawo, które wynika z zapisu zwykłego byłoby roszczeniem (co już zauważono powyżej).

Terminologią stosowaną w przytoczonej typologii można posłużyć się w celu interpretacji użytego w art. 63 ust. 1 rozporządzenia określenia „zapisobierca mający bezpośrednie prawo do spadku”. W związku z tym więc uprawnionym do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego byłby wyłącznie zapisobierca windykacyjny, jako posiadający prawo podmiotowe „bezpośrednie”.

Powyższy wniosek korespondowałby ponadto z treścią przytaczanej już uwagi nr 47 zawartej w preambule rozporządzenia, w której wskazano, że:

„status prawny zapisobierców nie jest taki sam we wszystkich systemach prawnych. W niektórych systemach prawnych zapisobierca może otrzymać bezpośredni udział w spadku, natomiast w innych systemach prawnych zapisobierca nabywa jedynie roszczenie wobec spadkobierców.”

Także i w cytowanej uwadze widoczne jest przeciwstawienie bezpośredniego udziału w spadku roszczeniu wobec spadkobierców, co m.in. w przypadku prawa polskiego odpowiada antynomii zapisu zwykłego i windykacyjnego.

⁴⁵ A. Kidyba, *Komentarz do art. 968 Kodeksu cywilnego...*, jw., pkt 5.

⁴⁶ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 132.

W świetle powyższych rozważań, za uprawnionego do ubiegania się o wydanie EPS należy uznać wyłącznie zapisobiercę windykacyjnego (w przypadku prawa polskiego oraz innych porządków prawnych posługujących się tym terminem), natomiast w przypadku, gdy porządek prawny państwa, którego prawo jest właściwe w konkretnej transgranicznej sprawie spadkowej nie wyodrębnia formy zapisu windykacyjnego (lub nie nazywa jej w ten sposób) – uprawnienie do wnioskowania o wydanie poświadczenia przysługuje wyłącznie, gdy prawo, jakie wypływa z zapisu ma charakter „bezpośredni” tzn. uprawniający do podejmowania wszelkich działań wynikających z korzystania z prawa (co w większości przypadków wiąże się z przejściem prawa własności rzeczy⁴⁷ objętej zapisem) – z pewnością zaś nie może mieć ono jedynie charakteru roszczenia prawnego.

III. Wykonawca testamentu

Kolejnym podmiotem, który może ubiegać się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego jest wykonawca testamentu. Jest to osoba wskazana przez spadkodawcę w testamencie, której podstawowym zadaniem jest zabezpieczenie prawidłowego wykonania woli testatora⁴⁸. Zdaje się, że pojęcie wykonawcy w znacznej części porządków prawnych nie będzie budzić wątpliwości na gruncie zakresu znaczeniowego – analogicznie użyto bowiem terminów występujących w krajowych porządkach prawnych i w odpowiadających tym krajom wersjach językowych rozporządzenia⁴⁹. Rozbieżności pojawiają się dopiero na gruncie szczegółowych uregulowań (np. możliwość upoważnienia przez testatora osoby trzeciej do wskazania wykonawcy testamentu⁵⁰), co jednak nie powoduje zaburzeń na gruncie definicyjnym, a przez wzgląd na poszanowanie dla odmienności porządku prawnego państwa, którego prawo jest w danej sprawie spadkowej stosowane, powinno być akceptowane przez strony w tej sprawie uczestniczące, choćby te rozwiązania były obce dla ich rodzimych systemów prawnych.

Kwestią sporną (przynajmniej na gruncie prawa polskiego) była możliwość ustanowienia przez testatora kilku wykonawców testamentu – wątpliwość ta została jednak rozwiązana wskutek nowelizacji z dnia 18 marca 2011 r. (Dz.U. 2011 nr 85 poz. 458), która

⁴⁷ Por. art. 140 k.c.

⁴⁸ A. Kidyba, *Komentarz do art. 986 Kodeksu cywilnego* [w:] tegoż (red.), *Kodeks cywilny... jw.*, pkt 2.

⁴⁹ Polski kodeks cywilny tak jak rozporządzenie posługuje się pojęciem „wykonawca testamentu” – zob. art. 986 k.c. i nast.; zob. także m.in. pojęcie „Testamentvollstrecker” występujące w m.in. w §2197 oraz w niemieckiej wersji art. 63 ust. 1 rozporządzenia, a także pojęcie „Exécuteur testamentaire” - l'article 1029 Code Civil i francuska wersja rozporządzenia.

⁵⁰ § 2197 (1) BGB.

to wprowadziła art. 986¹, zgodnie z którym testator może powołać wykonawcę nie tylko co do całości spadku, ale i do zarządzania „jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem” – obecnie więc według polskiego prawa testator swobodnie decyduje ilu będzie wykonawców jego testamentu oraz czym dany wykonawca będzie zarządzał⁵¹.

Wskazanie w testamencie określonej części, jaką ma zarządzać dany wykonawca niesie, jak się zdaje, wiążące skutki także w kontekście uprawnienia do wnioskowania o wydanie EPS przez takiego „częściowego” wykonawcę. Zgodnie bowiem z art. 65 ust. 3 organ wydający, na podstawie wniosku uprawnionego, poświadcza tylko te informacje, o których poświadczenia ubiega się wnioskodawca, w celu wykazania swojego statusu prawnego, jaki posiada w danej sprawie spadkowej⁵².

Nie ma więc przeszkód, a nawet jest wskazana taka interpretacja przepisów rozporządzenia, która zakładałaby możliwość niezależnego uzyskania poświadczeń przez wykonawców testamentów, z których każde z nich poświadczałoby odrębnie status wykonawcy testamentu, co do określonej części majątku spadkowego, czy określonego składnika tego majątku.

IV. Zarządca spadku

Ostatnim z podmiotów wymienionym w art. 63 ust. 1 jest zarządca spadku. Z punktu widzenia polskiego prawa spadkowego jest to pojęcie trudne do sklasyfikowania – instytucja zarządcy nie występuje bowiem w przepisach Księgi czwartej kodeksu cywilnego⁵³. Dominujący w doktrynie pogląd wskazuje na to, że to wykonawca testamentu obowiązany jest do zarządu spadkiem⁵⁴ - także sam ustawodawca używa sformułowania „zarządu” w przepisach dotyczących wykonawcy testamentu (m.in. w art. 986¹ k.c.).

Pojęcie zarządcy pojawia się w regulacji kodeksu cywilnego dotyczącej współwłasności w częściach ułamkowych, gdzie występuje uregulowanie dotyczące sprawowania zarządu nad majątkiem wspólnym (art. 195 i nast. k.c.), które to przepisy, zgodnie z art. 1035 k.c., znajdują zastosowanie odpowiednio do wspólności majątku spadkowego. Należy jednak stwierdzić, że ich stosowanie na gruncie prawa spadkowego nie

⁵¹ A. Kidyba, *Komentarz do art. 986(1) Kodeksu cywilnego* [w:] tegoż (red.), *Kodeks cywilny... jw.*, pkt 1.

⁵² EPS wydany na wniosek wykonawcy testamentu będzie więc służył wykazaniu uprawnień osoby wymienionej w poświadczeniu do wykonania testamentu – por. art. 63 ust. 2 lit. c rozporządzenia.

⁵³ W przeciwieństwie m.in. do niemieckiego uregulowania – zob. §1975 BGB znajdujący się w księdze „Prawo spadkowe”.

⁵⁴ A. Kidyba, *Komentarz do art. 986 Kodeksu cywilnego* [w:] tegoż (red.), *Kodeks cywilny... jw.*, pkt 4-5; L. Kaltenbek-Skarbek, W. Żurek, *Prawo jw.*, Warszawa 2012, s. 68.

oznacza możliwości ustanowienia osoby trzeciej jako zarządcy majątku spadkowego w imieniu współspadkobierców (np. w myśl art. 203 dotyczącego sądowego wyznaczenia zarządcy). Podzielane w tej materii poglądy skłaniają się zdecydowanie do odpowiedniego stosowania przepisów mówiących o zarządzie majątkiem wspólnym do współspadkobierców – zauważa się jednak, że ich uprawnienia są znacznie ograniczone w przypadku, gdy w testamencie zostanie powołany wykonawca testamentu, albo ustanowiony zostanie kurator spadku nieobjętego⁵⁵.

Wydaje się więc, że prawo materialne w polskim systemie prawnym nie wyodrębnia instytucji zarządcy majątku spadkowego, w zależności bowiem od kontekstu obowiązków zarządu nad spadkiem przysługuje wykonawcy testamentu lub współspadkobiercom. Odnosząc powyższy wniosek do zagadnienia ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego, należy zauważyć, że wyżej wskazanym podmiotom (spadkobiercom i wykonawcom testamentu) bezpośrednio przysługuje uprawnienie do wnioskowania o wydanie EPS, dlatego też bezcelowe wydaje się wyodrębnianie kolejnej podstawy prawnej dla powyższego uprawnienia.

Rozważenia jednak wymaga także konstrukcja zarządu spadkiem w ujęciu prawa procesowego. Możliwość ustanawiania zarządcy przewiduje wiele procedur cywilnych państw członkowskich Unii Europejskiej⁵⁶. Prawo polskie wskazuje na zarząd majątkiem spadkowym w dwóch kontekstach: ustanowienia zarządu tymczasowego jako środka zabezpieczenia spadku (w myśl art. 636 k.p.c.) oraz ustanowienia kuratora dla spadku nieobjętego (art. 666 i nast. k.p.c.).

Art. 636 k.p.c. stanowi katalog form zabezpieczenia majątku spadkowego – obok ustanowienia zarządu tymczasowego wymienione zostały również takie środki jak m.in. spisanie majątku ruchomego i oddanie go pod dozór czy złożenie do depozytu. Zabezpieczenia spadku, w tym więc również ustanowienia zarządu, dokonuje sąd na wniosek wskazanych w przepisie podmiotów (m.in. spadkobierca, uprawniony do zachowku, zapisobierca) lub z urzędu. Zarząd tymczasowy może nastąpić w sytuacji, gdy w skład spadku wchodzi np. gospodarstwo rolne czy przedsiębiorstwo⁵⁷. W myśl art. 635 § 4 k.p.c.,

⁵⁵ E. Skowrońska-Bocian, *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012, s. 188.

⁵⁶ M.in. art. 782 hiszpańskiego Ley de enjuiciamiento civil czy § 784 niemieckiego Zivilprozessordnung.

⁵⁷ T. Żyznowski, *Komentarz do art. 636 Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] Dolecki H. (red.), Wiśniewski T. (red.), Ciepła H., Domińczyk T., Góra-Błaszczkowska A., Górski A., Jakubecki A., Koper I., Misiurek G., Strus Z., Żyznowski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506-729*, LEX nr 149080, 2013.

wykonanie postanowienia o ustanowieniu zarządu sąd zleca komornikowi lub innemu organowi.

Kurator spadku jest wyznaczany przez sąd spadku tylko w razie, gdy żaden ze spadkobierców nie objął faktycznie spadku⁵⁸. Jego rola ogranicza się do czuwania nad całością spadku do czasu jego objęcia go przez spadkobierców. Do podstawowych obowiązków kuratora spadku, w myśl art. 667 k.p.c. należą: działanie w celu wyjaśnienia, kto jest spadkobiercą, zawiadomienie spadkobierców o otwarciu spadku oraz zarząd majątkiem spadkowym⁵⁹.

Odnosząc wskazane wyżej modele zarządu w polskim prawie procesowym, za słuszne należy uznać przyznanie obu tym instytucjom prawnym uprawnienia do ubiegania się o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego jako „zarządcom spadku”. Byłoby to korzystne ze względu na występującą niekiedy konieczność natychmiastowego niemal działania w celu ochrony majątku spadkowego (np. w przypadku mienia o dużej wartości osób zmarłych, po których spadkobranie nie zostało jeszcze ustalone) – brak odpowiedniej reakcji, zwłaszcza w kontekście spadku o skutkach transgranicznych może nieść zwielokrotnione, negatywne skutki.

Wzięcia pod uwagę wymaga jednak fakt, że wyżej opisane instytucje mają charakter z założenia tymczasowy – uzyskiwanie poświadczenia przez zarządcę bądź kuratora spadku byłoby bezcelowe, w przypadku, gdyby o wydanie EPS mogli po pewnym czasie wystąpić spadkobiercy czy zapisobiercy w danej sprawie spadkowej.

Całościowe ujęcie zagadnienia definiowania pojęcia „zarządcy spadku” wymaga także wskazania na szczególną regulację dotyczącą zarządu spadkiem wprowadzaną w art. 29 rozporządzenia, który przewiduje możliwość powołania zarządcy lub kilku zarządców spadku przez sąd, który ma jurysdykcję w danej sprawie spadkowej, także na podstawie własnego prawa, choćby właściwym w sprawie było prawo innego państwa. Przepis określa dokładnie zakres, w jakim inne prawo niż właściwe może być zastosowane oraz sferę obowiązków zarządcy ustanowionego w tym szczególnym trybie, która może być poszerzona o uprawnienia wypływające z prawa państwa, gdzie znajduje się sąd wyznaczający tego

⁵⁸ T. Demendecki, *Komentarz aktualizowany do art. 666 Kodeksu postępowania cywilnego*, [w:] Jakubecki A. (red.), Bodio J., Demendecki T., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M. P., *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, nr LEX 166869, 2014.

⁵⁹ E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013, s. 463.

zarządcę, w sytuacji, gdyby prawo właściwe dla dziedziczenia nie dawało wystarczających uprawnień do zabezpieczenia spadku⁶⁰.

Szczegółowe omówienie regulacji artykułu 29 rozporządzenia wykracza poza ramy niniejszego opracowania. Należy jednak zauważyć, że w kontekście uprawnienia do występowania o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego, każdy z zarządców, bez względu na prawo według którego został przez sąd powołany (prawo właściwe dla dziedziczenia, *lex fori*), powinien być uprawniony do uzyskania poświadczenia. Zdaje się jednak, że nie zawsze wnioskowanie o wydanie EPS będzie w opisywanym przypadku celowe, bowiem zarządcy spadku, powoływani w szczególnym trybie art. 29 rozporządzenia, z założenia działają tylko na obszarze jednego państwa, w którym znajduje się zabezpieczany majątek spadkowy – w takich przypadkach krajowe regulacje prawne co do poświadczania uprawnień do zarządu spadkiem mogą okazać się w pełni wystarczające. Nie można jednak wykluczyć złożonych sytuacji prawnych, w których powoływanych jest kilku zarządców na podstawie różnych praw krajowych, którzy to dodatkowo zmuszeni są działać na terytoriach wielu państw, co uzasadniałoby konieczność wydania wobec takiego zarządcy europejskiego poświadczenia spadkowego.

Podsumowanie

Powyższe rozważania dotyczące problemów definicyjnych na gruncie art. 63 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu i Radu (UE) nr 650/2012 z dnia 4 VII 2012 stanowią z pewnością opis tylko części wątpliwości, jakie mogą się pojawić na gruncie interpretacji przepisów tej nowej regulacji prawa unijnego. Odpowiednie założenia mogą jednak wskazać drogę, w jaki sposób powinno się te wątpliwości wyjaśniać.

Należy zauważyć, że niejednoznaczność niektórych stosowanych w rozporządzeniu sformułowań ma niejednokrotnie charakter zamierzony. Europejski ustawodawca, dobierając ogólną terminologię – w omawianym przypadku dotyczącą podmiotów uprawnionych do uzyskania EPS – ma na celu objęcie daną kategorią możliwie jak najszerszego kręgu osób, których dotyczy zagadnienie, nie klasyfikując ich ze względu na nazwę, jaką te podmioty noszą w regulacjach krajowych, ale ze względu na ich charakterystyczne cechy (tym właśnie zapewne powodowano się, używając pojęcia „zapisobierca mający bezpośrednie prawo do spadku”, zamiast „zapisobierca windykacyjny”).

⁶⁰ Art. 29 ust. 2 rozporządzenia.

Z powyższego płynie wniosek, że głównym założeniem twórców rozporządzenia było poszanowanie dla regulacji porządków krajowych. Tak więc naprawdę, podstawowym czynnikiem kształtującym rozumienie poszczególnych terminów użytych w rozporządzeniu dla określenia podmiotów legitymowanych do wnioskowania o wydanie EPS, będzie nie regulacja unijna, ale krajowa, w szczególności regulacja prawa właściwego dla dziedziczenia w danej transgranicznej sprawie spadkowej⁶¹.

Dla prawidłowego stosowania rozporządzenia, szacunku dla krajowych regulacji należy wymagać od organów, które w niektórych sytuacjach będą zmuszone stosować prawo obce (tak w przypadku powoływania zarządców spadku na podstawie art. 29 rozporządzenia), ale także od innych uczestników postępowania spadkowego, którzy będą musieli zapoznać się z regulacją prawa właściwego dla dziedziczenia⁶².

Koniecznym warunkiem praktycznym jest także zapoznanie się z przepisami rozporządzenia podmiotów czy osób, które powinny być tą nową regulacją żywotnie zainteresowane. Z pewnością z omawianym aktem prawnym powinny się zapoznać organy, które będą właściwe dla wydawania europejskich poświadczeń spadkowych – w Polsce oprócz sądów, tę kompetencję będą najprawdopodobniej posiadać również notariusze⁶³. Znajomość nowej regulacji prawa unijnego będzie pożyteczna również dla innych podmiotów m.in. urzędników organów administracji, osób wchodzących w skład zarządu spółek (ze względu na regulację art. 341 § 3 Kodeksu spółek handlowych dotyczącą prawa do wpisu do księgi akcyjnej spadkobierców akcjonariusza, które to prawo będzie można udowodnić także za pomocą EPS), wreszcie innych uczestników obrotu prawnego⁶⁴.

Ponadto, dla prawidłowego funkcjonowania rozporządzenia i niejako wprowadzenia jego przepisów w realia krajowych porządków prawnych (choć rozporządzenie jako akt europejski nie wymaga implementacji *sensu stricto*) konieczne będzie wprowadzenie odpowiednich, komplementarnych rozwiązań prawnych na poziomie krajowym⁶⁵.

⁶¹ Por. uwaga nr 47 do preambuły rozporządzenia: „Prawo właściwe dla dziedziczenia powinno określać, kim są beneficjenci w każdej sprawie spadkowej”.

⁶² O szacunku dla obcych regulacji prawa właściwego m.in. M. Pazdan, *Zielona Księga o dziedziczeniu i testamentach - propozycje odpowiedzi na pytania*, „Rejent” nr 5/2006, s. 25.

⁶³ J. Pisuliński, *Wprowadzenie: Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013, s. 23.

⁶⁴ J. Pisuliński, *Europejskie jw....*, s. 670.

⁶⁵ A. Makowiec, *W kierunku harmonizacji prawa spadkowego w Unii Europejskiej - Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.*, „Roczniki Administracji i Prawa : teoria i praktyka”, Sosnowiec 2013, s. 453.

Bibliografia:

1. Bajons E-M., *Zur Interdependenz von IPR und IZVR bei der Schaffung eines europäischen Justizraums für grenzüberschreitende Nachlassangelegenheiten*, Konferencja „Les Successions Internationales dans l'UE Perspectives pour une Harmonisation”, Bruksela 2004.
2. Dolecki H. (red.), Wiśniewski T. (red.), Ciepła H., Domińczyk T., Góra-Błaszczkowska A., Górski A., Jakubecki A., Koper I., Misiurek G., Strus Z., Żyznowski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Artykuły 506-729*, LEX nr 149080, 2013.
3. Fiedorowicz M., *Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe – wybrane zagadnienia*, Edukacja Prawnicza, nr 151/2015.
4. Jakubecki A. (red.), Bodio J., Demendecki T., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M. P., *Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego*, nr LEX 166869, 2014.
5. Kaltenbek-Skarbek L., Żurek W., *Prawo spadkowe. Poradnik*, Kraków 2002.
6. Kidyba A., *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom IV. Spadki, wyd. III*, LEX nr 8518, 2011.
7. Makowiec A., *W kierunku harmonizacji prawa spadkowego w Unii Europejskiej - Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 z 4 lipca 2012 r.*, „Roczniki Administracji i Prawa : teoria i praktyka”, Sosnowiec 2013.
8. Marszałkowska-Krześ E. (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013.
9. Pazdan M. (red.), *Prawo Prywatne Międzynarodowe, System Prawa Prywatnego, t. 20A*, Warszawa 2014.
10. Pazdan M., *Prace nad jednolitym międzynarodowym prawem spadkowym w Unii Europejskiej*, [w:] *Państwo, Praw, Społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej - Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin*, Katowice-Kraków 2009.
11. Pisuliński J., *Europejskie poświadczenie spadkowe*, [w:] *Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Edwardowi Drozdowi*, Warszawa 2013.
12. Pisuliński J., *Wprowadzenie: Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2013.
13. Skowrońska-Bocian E., *Prawo spadkowe*, Warszawa 2012.
14. Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001.

15. Wysocka-Bar A., *Prawo właściwe dla dziedziczenia według unijnego rozporządzenia dotyczącego spraw spadkowych*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” nr 4/2012.
16. Załucki M., *Ku jednolitemu prawu spadkowemu w Europie. Zielona księga Komisji Wspólnot Europejskich o dziedziczeniu i testamentach*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” nr 7/2009.

